

ЯКИЙ «ЛЮДСЬКИЙ ВІК»?

Век человеческий: Кубанские народные сказки, притчи, предания, анекдоты, бывальщины и пословицы / Сост., подготовка текстов, вступ. ст., перевод на русский, английский и украинский языки, примечания и общая редакция В. Пукиша. — Ростов-на-Дону: ООО «Медиа-Полис», 2007. — 196 с., ил.

Оксана Шалак

Записувач і впорядник Володимир Пукіш означив «Век человеческий: Кубанские народные сказки, притчи, предания, анекдоты, бывальщины и пословицы» як видання науково-популярне¹, наголошуючи, що збірник адресовано широкому загалу, і пояснюючи, що наукові принципи в такому разі передбачають відхід від чіткої «фонетичної / фонематичної транскрипції». Однак зразки усної прози, що ввійшли до збірника, виявляють ґрунтовне наукове осмислення матеріалу збирачем і впорядником: не тільки плідні текстологічні, а й едиційні тенденції, характерні для методики В. Пукіша.

Видання кубанської народної прози — одне з небагатьох, яким репрезентовано фольклор населення Кубані: нащадків запорозьких козаків та липован — російських старообрядців, котрі переселилися на Кубань із румунської

дельти Дунаю. У передмові упорядник засвідчив глибоку обізнаність із теоретичними здобутками в царині усної прози, в історії краю, а також прагнення долучити широке коло читачів до неповторного світу кубанської казки, притчі, прислів'я.

Характерною особливістю методики фіксування та видання народної прози з Кубані є пильна увага записувачів до оповідача, про що свідчать докладні примітки й паспорти, подані до зразків: «Людський вік. Зап. Юрієм Алмазовим у ст. Саратовській від своєї бабусі Євгенії Яківни Шило (1910 — 2002 рр.), уроджені Компанієць (чи, як казали в станиці, — Компанійцівни)»². Далі автор коментарів подав слова збирача про оповідачку, вказавши на джерела її репертуару та мову: «Бабуня знали безліч пісень, приказок, казок, мова в них була “чисто чорноморська” — діалекти Середнього Подніпров'я,

з незначними впливами російськими, донськими, грецькими. Було, сусіди співають і забудуть якийсь рядок або навіть одне слово, то приходять до бабуні спитати, і вони їм обов'язково скажуть»³. У «Передньому слові» автор цитує слова краєзнавця зі станиці Саратовської Юрія Алмазова — нащадка козаків, який зауважив, що талановитих оповідачів сьогодні на Кубані вже мало: «Прагнучи записати казки, які ще дотепер “живуть”, побутують серед населення Кубані, довелося зіткнутись, по-перше, з обмеженою кількістю сюжетів і, по-друге, з вельми обмеженим числом оповідачів, які не тільки можуть переповісти сюжет казки, але й розказати її талановито, цікаво. Уже навіть 50 — 60-літні станичники, якщо співрозмовник не належить до доволі вузького кола односельців, одразу ж намагаються перейти з говірки на літературну російську мову, тож “витягти” казочку чи, тим паче, прислів'я з них буває дуже важко»⁴.

Помітне прагнення записувачів і впорядника зберегти колорит кубанської говірки, відтворити фонетичні («міні» — мені, «сіко» — скільки, «уку-сю» — укушу, «роде» — родить), лексичні («по-тапці», «сирно», «кендюх», «обмишулилась»), синтаксичні («Баба-Яга хап! його у мішок») особливості мови оповідачів, в окремих випадках — передати сумнівні наголоси, зафіксувати ремарки виконавця, витлумачити незрозумілі для загалу слова та прокоментувати записане. Так, до казки-нісенітниці «Батько народився!» подано кілька приміток: «Сирно — низенький круглий стіл; переважно використовували для виготовлення вареників, печива»; «Кабиця — відкрита лігня кухня (піч) у дворі або в садку»⁵.

Записаний матеріал упорядник класифікував, проте, як сам зазначив, розмежування жанрів — справа нелегка, оскільки межа між казковою і неказковою прозою іноді доволі умовна, та й оповідачі не завжди визначають її. За допомогу в класифікуванні В. Пукіш висловив подяку фольклористові-казкознавцю І. Хланті. Загалом до збірника введено 28 казок і 13 зразків неказкової прози, записаної на чорноморському діалекті, а також 3 казки липован-старообрядців. Невелику кількість за-

фіксованого прозового матеріалу впорядник не лише переклав (російською й англійською мовами — записи від нащадків кубанських козаків, українською й англійською — казки старовірів-липован), а й щедро доповнив малюнками дітей — найвибагливіших поціновувачів казки.

Казки, видані В. Пукішем, — неповторні варіанти з Кубані, що вирізняються мотивами, композиційними особливостями, імпровізаційністю оповідачів. Так, варіант «Телесика» (СУС, 327 С, F) — «Івасик», містить чимало колоритних побутових подробиць: дід виготовляє для синочка не тільки човник та весельце, а й вудочку; Івасик, ховаючись від Баби-Яги (не від змії чи відьми, як в інших варіантах, а від Баби-Яги, очевидно, на противагу бабі, що стала для Івасика матір'ю, бабі-матері), вилазить на раїну — пірамідальну тополя, тоді як в інших зразках із багатьох регіонів України — на явора, граба чи дуба (найпоширеніші дерева, які за давніх часів були культовими)⁶. Фінальні формули засвідчують дотепність, вигадливість оповідачки: «Оце й уся казочка! Тобі пшик, а міні грошів капшик!»⁷.

Окремо варто сказати про кубанські прислів'я, зафіксовані від різних мешканців станиць Саратовської, Ключової або в м. Краснодар (у примітках упорядник чітко зазначив місце, час запису, прізвище й місце народження носія фольклору). Більшість із них поширені в Україні, однак деякі, як твердить упорядник у передмові, «суто кубанські» прислів'я, користуючись якими, кожен з оповідачів розуміє по своєму. До таких належать: «Корова любе хутір, а баба станицю», «У станиці дуба рубають, а поза станицею тріски летять». Особливістю впорядкування є спроба перекласти, пояснити і знайти російські й англійські відповідники кубанських прислів'їв, що додає ваги виданню та розширює коло його читачів.

Щодо зауважень, які незначні і не применшують подвижницької праці записувачів та впорядника, процитуємо вислови: «кубанський усний фольклор», «народнопоетичний фольклор»⁸ (термін «фольклор» передбачає усність і належність «мудрості» народові). Нетрадиційним є також розміщення казкової прози в

збірнику, а саме: спочатку впорядник подав соціально-побутову, потім про тварин і на завершення — героїко-фантастичну, однак така особливість може бути виправдана незначною кількістю останніх.

вабливим і для дітей, а отже, продовжує «вік» народної казки, переказу, прислів'я.

¹ Век человеческий: Кубанские народные сказки, притчи, предания, анекдоты, бывальщины и пословицы / Сост., подготовка текстов, вступ. ст., перевод на русский, английский и украинский языки, примечания и общая редакция В. Пукиша. – Ростов-на-Дону, 2007. – С. 17.

² Там само. – С. 177.

³ Там само.

Загалом «Век человеческий...» — гарний подарунок для поціновувачів народної творчості Кубані, для всіх, хто пам'ятає історію запорозького козацтва, хто досліджує усну традицію цього краю. Видання має альбомний формат, яскраво проілюстроване, що робить його при-

⁴ Там само. – С. 17.

⁵ Там само. – С. 55.

⁶ Шалак О. Міфопоетичні уявлення та ініціальні обряди українців (на прикладі «Казки про Івашка», записаної Лесею Українкою в м. Миропілля Звягельського пов. Волинської губ.) // Звягель — Новоград-Волинський: від сивої давнини до сьогодення. Матеріали Міжнар. наук.-краєзн. конф.: у 2 т. – Житомир, 2007. – Т. 2. – С. 124.